

การประสานสัมพันธ์สื่อวิทยุและสื่อระหว่างบุคคล

กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุหรือ Radio Forum เป็นรูปแบบของการสื่อสารที่รวมช่องสารสื่อมวลชนเข้ากับช่องสารสื่อระหว่างบุคคล ซึ่งในแง่ของการปฏิบัติแล้วยังไม่มีผลการวิจัยที่เป็นประจักษ์พยานได้ว่า การรวมช่องสารทั้ง 2 นี้ สามารถรวมกันได้จริง ๆ หรือไม่ ในลักษณะใด ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาว่ารูปแบบกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ ที่เพิ่งจะนำมาทดลองใช้ในประเทศไทย เป็นครั้งแรกนี้ จะสามารถประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อเผยแพร่และการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคลได้จริง ๆ หรือไม่ ในลักษณะเช่นใด และมีประสิทธิภาพอย่างไรบ้าง

จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า การประสานสัมพันธ์สื่อทั้งสองอย่างดังกล่าวมาสามารถประสานสัมพันธ์เข้ากันได้อย่างแท้จริง และมีประสิทธิผล 2 ประการคือ ทำให้สมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการเพื่อเผยแพร่ เกิดการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรที่เสนอในรายการไปปฏิบัติเป็นกิจกรรมกลุ่มและเป็นกิจกรรมส่วนตัว นอกจากนี้ยังก่อให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตรที่เสนอในรายการจากสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคมอีกด้วย

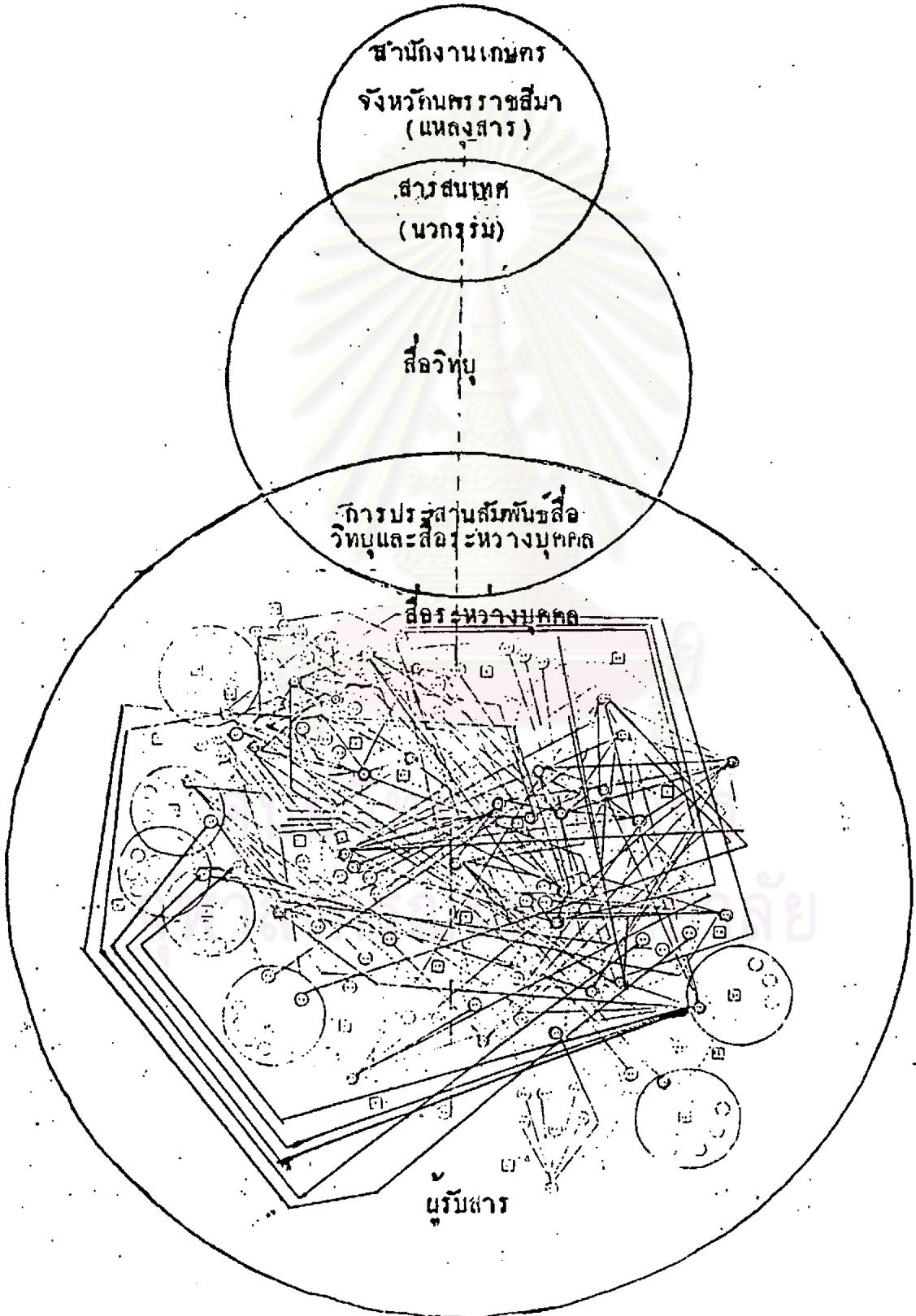
ส่วนลักษณะของการประสานสัมพันธ์กันนั้น สามารถแสดงให้เห็นได้จากแผนภาพต่อไปนี้

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภาพที่ 12

การประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อเยาวชนและการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดวิทยาการทางการเกษตร ในกรณีกลุ่มเยาวชน

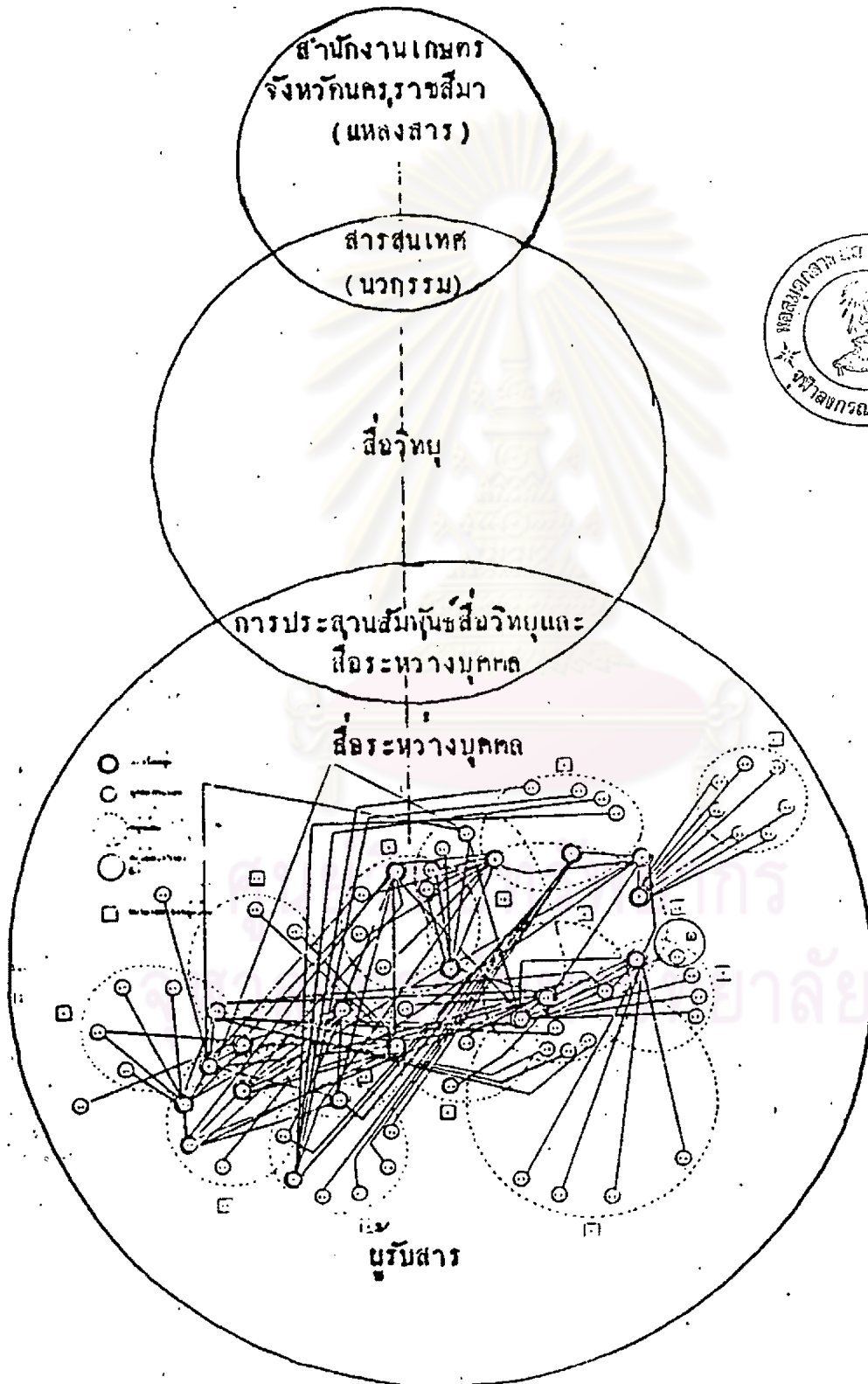
โทรทัศน์

แผนภาพที่ 13

การประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อเยาวชนกรรและการแพร่กระจายสาร-
สนเทศระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดวิทยาการทางการเกษตร ในกรณีกลุ่มเยาวชนกรร

โลกเพชร

จากแผนภาพที่ 12 และ 13 พิจารณาได้ว่า ในกระบวนการของการสื่อสาร โดยอาศัยการประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรและการแพร่กระจาย สารสนเทศระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดวิทยุทางการเกษตรนั้น สำนักงานเกษตร จังหวัดนครราชสีมา และโครงการส่งเสริมการเกษตรไทย-เยอรมัน¹ คือผู้ส่งสาร หรือแหล่งสาร ที่เป็นผู้ผลิตรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวกับข่าวสาร วิชาการ ตลอดจนเทคโนโลยีการเกษตรแผนใหม่ กล่าวคือ เป็นผลิตสารสนเทศ (information) นั้นเอง แหล่งสารได้ส่งสารสนเทศ ผ่านช่องสารสื่อวิทยุไปยังผู้รับสาร ซึ่งได้แก่กลุ่ม อภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร

ในขั้นตอนการส่งสารสนเทศผ่านสื่อวิทยุมาสู่ผู้รับสารนี้ ผู้วิจัยอาศัยแบบจำลอง การสื่อสารของ เบอร์โล เป็นแบบตัวอย่างในการพิจารณากระบวนการสื่อสาร ส่วน แบบจำลองการสื่อสารที่จะนำมาใช้พิจารณากระบวนการสื่อสาร หลังจากที่ได้กลุ่ม อภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ได้รับสารสนเทศจากสื่อวิทยุ นั้นแล้ว ผู้วิจัย จะใช้แบบจำลองการสื่อสารเชิงลู่เข้าเป็นแบบตัวอย่างในการวิจัย เพราะเป็น แบบจำลองที่เหมาะสมกับการนำมาศึกษากระบวนการสื่อสารระหว่างบุคคล

จากการใช้แบบจำลองการสื่อสารของ เบอร์โล มาพิจารณากระบวนการสื่อสาร จากแหล่งสารสำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมา ที่ส่งสารสนเทศเกี่ยวกับนวัตกรรม การเกษตรผ่านสื่อวิทยุมายังผู้รับสาร ซึ่งได้แก่กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร นั้น จึงถือว่าสารได้ส่งตรงจากแหล่งสารมาถึงผู้รับสาร

หลังจากที่สมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการ ได้รวมกลุ่มกันฟังรายการจบสิ้นแล้ว สมาชิกกลุ่มก็จะทำการอภิปราย ถกเถียง แลกเปลี่ยนความคิดเห็น และหาข้อสรุปในที่สุด ว่า จะยอมรับนวัตกรรมไปปฏิบัติหรือไม่ หรือจะมีการปรับปรุงคัดแปลงนวัตกรรมให้สอดคล้อง กับสภาพดินฟ้าอากาศและทรัพยากรในท้องถิ่นของตนได้อย่างไร เห็นได้ว่ากระบวนการ ในขั้นนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของแบบจำลองการสื่อสารเชิงลู่เข้าที่กล่าวว่า เมื่อสาร-

¹โครงการส่งเสริมการเกษตรไทย-เยอรมัน ได้สิ้นสุดโครงการ ความร่วมมือ ระหว่างประเทศ เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2524

สนเทศถูกใช้ร่วมกันระหว่างผู้ร่วมสื่อสาร กระบวนการสื่อสารจะนำไปสู่ความเข้าใจร่วมกัน ความเห็นพ้องร่วมกันและนำไปสู่การกระทำร่วมกันในที่สุด ในขั้นนี้การสื่อสารระหว่างบุคคลได้เกิดขึ้นภายในกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรครั้งหนึ่งแล้ว หลังจากมีการอภิปรายรายการภายในกลุ่มแล้วยัง เกิดการสื่อสารระหว่างบุคคลขึ้นอีกมากมาย เช่น การที่สมาชิกกลุ่มนำเรื่องที่ฟังจากรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรมาพูดคุยระหว่างกัน การที่สมาชิกกลุ่มนำเรื่องที่ฟังมาเข้าให้แกสมาชิกที่ไม่ได้เข้าฟังและอภิปรายรายการ ส่วนการสื่อสารระหว่างบุคคลซึ่งเกิดขึ้นหลังจากการอภิปรายที่สำคัญมากก็คือ การที่สมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร ได้นำข่าวสาร วิชาการทางการเกษตรแบบใหม่ ที่ได้รับจากการฟังและอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรไปพูดคุยกับบุคคลต่าง ๆ ที่ไม่ใช่สมาชิกกลุ่ม ทำให้มีการแพร่กระจายนวัตกรรม การเกษตรไปในระบบสังคม ซึ่งในการนี้กลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรได้ทำหน้าที่เสมือนช่องทาง ที่ถ่ายทอดสารสนเทศจากสื่อวิทยุ ให้ไหลแพร่กระจายต่อไปในระบบสังคมจะเห็นได้ว่า เกิดการเชื่อมต่อหรือการประสานสัมพันธ์ สื่อวิทยุเข้ากับสื่อระหว่างบุคคล ทำให้สารสนเทศจากแหล่งสาร (สำนักงานเกษตรจังหวัด นครราชสีมา) สามารถถ่ายทอดแพร่กระจายไปเรื่อย ๆ ในระบบสังคม หากปราศจากการสื่อสารระหว่างบุคคลแล้ว นวัตกรรมทางการเกษตรที่สำนักงานเกษตรจังหวัดนครราชสีมาส่งเสริมเผยแพร่ ก็จะหยุดอยู่เพียงสมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร หรือหยุดอยู่เพียงเกษตรกรคนอื่น ๆ ที่รับฟังเท่านั้น ดังนั้นผลของการวิจัยที่พบว่ามี การแพร่กระจายนวัตกรรมที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกรจากสมาชิกกลุ่มไปสู่บุคคลอื่น ๆ ในระบบสังคม และการที่ผู้วิจัยสามารถสร้างแผนภาพแสดงโครงสร้างการสื่อสาร เครือข่ายการสื่อสาร ของการแพร่กระจายนวัตกรรมได้นั้น แสดงว่าการประสานสัมพันธ์สื่อวิทยุเข้ากับสื่อระหว่างบุคคลได้เกิดขึ้นจริง และสามารถประสานสัมพันธ์สื่อทั้งสองเข้าด้วยกันได้จริง ๆ เพราะถ้าหากไม่เกิดการประสานสัมพันธ์กันขึ้น การแพร่กระจายนวัตกรรมก็จะไม่เกิดขึ้น และจะไม่สามารถสร้างโครงสร้างการสื่อสาร เครือข่ายการสื่อสารของการแพร่กระจายนวัตกรรม เพราะนวัตกรรมจะหยุดอยู่เพียงแคสมาชิกกลุ่ม

ผลของการประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อยูว เกษตรกร และการแพร่กระจายสารสนเทศไปในระหว่างบุคคลนั้น จากการวิจัยพบว่ามีประสิทธิภาพ 2 ประการ คือ ทำให้สมาชิกกลุ่มอภิปรายรายการ เกิดการยอมรับนวัตกรรมทางการเกษตรที่เสนอในรายการ

ไปปฏิบัติทั้งที่กลุ่มและที่บ้านเป็นส่วนตัว นอกจากนี้ยังมีประสิทธิภาพในการแพร่กระจาย
นวัตกรรมการ เกษตรอีกด้วย

ในค่านประสิทธิภาพของการประสานสัมพันธ์สื่อวิทยุและสื่อระหว่างบุคคลที่
ทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรมนั้น ผู้วิจัยพบว่า การประสานสัมพันธ์ดังกล่าว ทำให้เกิด
การยอมรับนวัตกรรมการ เกษตรทั้งในกลุ่มยุว เกษตรกร โกรดทะไกล และกลุ่มยุว เกษตรกร
โคกเพชร ดังรายละเอียดในตารางที่ 24 และ 25

ตารางที่ 24

จำนวนร้อยละ การยอมรับนวัตกรรมการ เกษตร เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มยุว เกษตรกร
โกรดทะไกล และกลุ่มยุว เกษตรกรโคกเพชร

ระดับการยอมรับ นวัตกรม	จำนวนร้อยละ	
	กลุ่ม โกรดทะไกล	กลุ่ม โคกเพชร
ระดับสูง	3.03 (1)	0 (0)
ระดับค่อนข้างสูง	90.91 (30)	5.26 (1)
ระดับปานกลาง	6.06 (2)	98.47 (17)
ระดับค่อนข้างต่ำ	0 (0)	5.26 (1)
ระดับต่ำ	0 (0)	0 (0)

ตารางที่ 25

ค่าเฉลี่ยการยอมรับนวัตกรรมการเกษตร เปรียบเทียบระหว่างกลุ่มผู้เกษตรกร
เกษตรกรใกล้และกลุ่มผู้เกษตรกรไกลเพชร

ค่าเฉลี่ย		ค่า t
กลุ่มเกษตรกรใกล้	กลุ่มไกลเพชร	
38.21	27.32	3.50*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ (two-tailed test)

พิจารณาจากตารางจะพบว่า สมาชิกกลุ่มผู้เกษตรกรเกษตรกรใกล้ ส่วนใหญ่ คิดเป็นจำนวนร้อยละ 90.91 มีการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรไปปฏิบัติในระดับค่อนข้างสูง และเมื่อคิดตัวเฉลี่ยแล้ว ปรากฏว่า กลุ่มผู้เกษตรกรเกษตรกรใกล้ มีการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรที่เสนอในรายการวิทยุเพื่อผู้เกษตรกรไปปฏิบัติในระดับค่อนข้างสูง ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มผู้เกษตรกรไกลเพชร ที่สมาชิกกลุ่มจำนวนร้อยละ 89.47 มีการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรไปปฏิบัติในระดับปานกลาง และเมื่อคิดค่าเฉลี่ยแล้วก็ปรากฏว่ากลุ่มมีการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรไปปฏิบัติในระดับปานกลาง เช่นกัน

เมื่อทดสอบความแตกต่างในระดับการยอมรับนวัตกรรมของกลุ่มผู้เกษตรกรเกษตรกรใกล้และกลุ่มผู้เกษตรกรไกลเพชร พบว่า กลุ่มผู้เกษตรกรเกษตรกรใกล้มีการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรไปปฏิบัติในระดับที่แตกต่างจากกลุ่มผู้เกษตรกรไกลเพชรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งแสดงว่า กลุ่มเกษตรกรใกล้มีการยอมรับนวัตกรรมการเกษตรไปปฏิบัติมากกว่ากลุ่มไกลเพชรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และผลการวิจัยครั้งนี้ยังพบว่า กลุ่มผู้เกษตรกรเกษตรกรใกล้ ซึ่งมีสมาชิกจำนวนมากกว่ากลุ่มผู้เกษตรกรไกลเพชร มีค่าความเชื่อมโยงทางการสื่อสารและค่าการเปิดหรือค่าการแพร่กระจาย นวัตกรรมน้อยกว่ากลุ่มผู้เกษตรกรไกลเพชร อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ดังนั้นผลการวิจัยโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เครือข่ายการสื่อสารของกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุเพื่อผู้เกษตรกรในครั้งนี้ จึงสอดคล้องและสนับสนุนผลการวิจัยวิเคราะห์โครงสร้างการสื่อ

สารของชมรมแม่บ้านเกาหลีโดยคาโนวส์¹ ที่พบว่า ขนาดของกลุ่มมีความสัมพันธ์ทางตรงกับการยอมรับนวัตกรรม และสัมพันธ์ผกผันกับค่าเชื่อมโยงทางการสื่อสารของกลุ่ม และค่าการเปิดของกลุ่ม สัมพันธ์ทางตรงกับค่าเชื่อมโยงทางการสื่อสาร

ส่วนประสิทธิภาพของการประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อผู้เผยแพร่และการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคล ที่ก่อให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตรที่เสนอในรายการนั้น จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ปรากฏว่า มีการแพร่กระจายนวัตกรรมการเกษตร จากสมาชิกกลุ่มไปในระบบสังคม ทั้งในกรณีกลุ่มผู้เผยแพร่โรทดะไกลด์ และกลุ่มผู้เผยแพร่โรทดะไกลด์

กลุ่มผู้เผยแพร่โรทดะไกลด์มีการแพร่กระจายนวัตกรรมไปในระบบสังคมในปริมาณที่น้อยกว่ากลุ่มผู้เผยแพร่โรทดะไกลด์ แต่แพร่กระจายไปในระบบสังคมได้ไกลกว่ากลุ่มผู้เผยแพร่โรทดะไกลด์ ส่วนลักษณะของการแพร่กระจายนวัตกรรมไปในระบบสังคมนั้น ผู้วิจัยจะกล่าวโดยละเอียดในบทต่อไป

ในเรื่องของการประสานสัมพันธ์สื่อวิทยุ เข้ากับการสื่อสารระหว่างบุคคลในรูปแบบของกลุ่มอภิปรายรายการวิทยุ นั้น ผู้วิจัยยังสนใจศึกษาต่อไปอีกว่า สื่อวิทยุกับการสื่อสารระหว่างบุคคลนั้น สื่อชนิดใดจะมีประสิทธิภาพก่อให้เกิดการยอมรับนวัตกรรม และก่อให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรมมากกว่ากัน ผู้วิจัยได้ใช้การศึกษาเปรียบเทียบค่าคะแนนการยอมรับนวัตกรรมและค่าการแพร่กระจายนวัตกรรมส่วนบุคคลของผู้ใดก็ตาม ซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่รับแค่อีวิทยุเพียงอย่างเดียว แต่ไม่มีการสื่อสารระหว่างบุคคล กับผู้ที่มีความเกี่ยวข้องทางการสื่อสารซึ่งถือว่าเป็นผู้ที่มีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคล ผลของการศึกษาพบว่าผู้ใดก็ตามนั้นมิใช่จะเปิดรับเฉพาะสื่อวิทยุเท่านั้น แต่ได้ติดต่อ

¹James A. Danowski "Communication Network Analysis and Social Change : Group Structure and Family Planning in Two Korean Villages" in Communication for Group Transformation in Development, pp. 277-306.

สื่อสารระหว่างบุคคลด้วย ดังนั้นจึงไม่อาจจะแยกข้อมูลออกมาวิเคราะห์ในเชิงปริมาณได้ อย่างไรก็ตาม ผลวิจัยพบว่า การสื่อสารระหว่างบุคคลก่อให้เกิดการยอมรับและแพร่กระจายนวัตกรรมมากกว่าสื่อวิทยุถึงรายละเอียดที่นำเสนอไว้แล้วในบทที่ 4

สรุป

จากการวิจัยในครั้งนี้พบว่า การประสานสัมพันธ์การใช้รายการวิทยุเพื่อยูวเกษตรกรรมและการแพร่กระจายสารสนเทศระหว่างบุคคล เพื่อถ่ายทอดวิทยากรทางการเกษตรนั้น สามารถประสานสัมพันธ์สื่อวิทยุเข้ากับสื่อระหว่างบุคคลได้อย่างแท้จริงและมีประสิทธิผล 2 ประการ คือ ทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมและทำให้เกิดการแพร่กระจายนวัตกรรม โดยที่สื่อระหว่างบุคคลมีประสิทธิภาพทำให้เกิดการยอมรับนวัตกรรมและการแพร่กระจายนวัตกรรมได้มากกว่าสื่อวิทยุ

ศูนย์วิทยุทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย